

Місяць із рушницею

Гео Шкурупій

I

Коли вулицями проходить з музикою або з піснями загін червоноармійців, я несамохіть починаю йти в ногу. Тоді я сам собі нагадую циркового коня, що при перших звуках вальса починає танцювати.

Як приємно дивитись на масу людей в однакових уніформах, що йдуть стрункими лавами й ритмічно похитуються од вимірної і чіткої ходи. І як це, мабуть, приємно йти самому в цих лавах, бадьоро й войовничо ставити ногу на кам'яний брук і поглядати на няньок з дітьми, куховарок, перекупок і гулящих шикарних дам, які завжди на кордонах тротуарів розсипаним строєм зустрічають і випроводжують військових.

Як приємно бути прекрасною дамою, що стоїть край тротуару й милується з чіткої ходи військових під перехресним вогнем сотень їхніх же поглядів.

Але чим же, врешті, приємніше бути: військовим, прекрасною дамою чи цирковим конем?

У таборі

На збірному пункті нас було дуже багато. Але все ж кожний із нас у цій масі мав своє обличчя, свій особливий вигляд. За якимись прикметами, чи в обличчі, чи в одязі, ми розрізняли один одного, хоча зовсім не знали ні імен, ні прізвищ. Хто ми такі? І ми могли б відповісти, що ми бухгалтери, рахівники, робітники, прикажчики, шевці, візники, пожежники, — ми квінтесенція міста й представники всіх його фахів, починаючи з хлопця якої-небудь околиці й кінчаючи завом якого-небудь відомого тресту.

Нас постригли й повели до лазні. Ще в лазні ми могли розпізнавати один одного. Один був товстий, другий був худий, третій мав яку-небудь плямку на якому-небудь найнепрстойнішому місці тіла. Коли ж ми одяглися у військовий одяг: чоботи, зеленкуваті штани, зеленкувату сорочку, зеленкуватий кашкет, — ми розгубились. Наче в сотнях дзеркал ми побачили своє власне обличчя, ми перестали впізнавати один одного. Хто з нас Ванька, а хто Степан, хто пожежник, а хто бухгалтер? Однакові виполоскані обличчя, однакові уніформи, — всі, як один, і один, як всі. Це якесь дивне і незвичне почуття. Ніби всі твої попередні знайомі десь раптом зникли, і ти опинився серед зовсім незнайомої публіки. Мусив минути час, щоб ми знову почали впізнавати один одного.

В новій шкурі ми стали зовсім інші люди. Тепер, коли ми йшли вулицею, то силкувалися йти струнко й твердо ставити ноги, що совалися у великих чоботях. Тепер пристойно одягнені дами, що раніш були не від того, щоб пофліртувати, не помічали нас або навіть тримались осторонь, щоб ми ненароком не зачепили їх своїм зеленкуватим рукавом. Тепер у нас були нові симпатії: двірники, робітники, куховарки й няньки з крикливими дітлахами на руках.

Все було так, ніби зникли класові прошарування, і ми тепер належали до одної певної класи, що взяла нас під свій захист і одгородила від впливів і симпатій всіх інших.

Далеко за Києвом, серед полігонів розташувався наш табор. В полотняних наметах, серед кущів акацій і високих сосен було наше житло.

Передня лінійка, дорога, межа сусіднього табору й горби, що загороджували нас од міста й Дніпра, були кордонами нашої чотирикутної території, що за них без дозволу не можна було виходити.

Уранці днювальний бив молотком об рельсу, ми одягались, ішли на перевірку, пили чай, після чого починалась політгодина й військова муштра.

Поволі ми довідались, що Чемберлен — особистий ворог кожного порядного червоноармійця і що польовий телефон складається з рурки й елементів, а рушниця — з кулі, прикладу й цівки.

Поволі ми переконались, що ходити в ногу в лавах важко і не так вже приємно, як здається деяким дамам, і що служба в армії така ж важка робота, як і всяка інша.

Перед сном днювальний знову бив молотком об рельсу, і ми знову ставали на перевірку.

— Батарея струнко! Рів-ня-йсь!..

Тоді швидко цокали закаблуки, всі голови поверталися праворуч, а очі дивилися на груди четвертого чоловіка.

— Припиніть розмови! Струнко!..

II

У яке б становище й оточення не потрапила людина, вона завжди знайде собі спільників, знайде друзів. Це станеться поволі й непомітно, але друзі знайдуться, людина обросте симпатіями, і вони гріють її у всіх негодах та подіях.

Не заздрю людині, яка не має друзів, — їй мабуть живеться дуже погано.

У кого можна позичити гроші й пообідати, в кого можна звабити дружину, кого можна зрадити? Лише друга. З чужою людиною це не так цікаво. Багато менше переживань. І з ким, врешті, поділити це все? Лише з другом.

Історія знає своїх навіть історичних друзів. А в маленькому житті людини всі друзі історичні.

Про дружбу можна написати цілий трактат, але це, на жаль, тепер не наша тема. Зараз треба писати про рушницю, протигаз, гармату. Але коли озброювались аркебузою або мушкетом, так само можна було згадувати й писати про друзів, бо дружба народилась раніше, ніж перша зброя, що її покликано вирішати конфлікти між... друзями.

Троє мушкетерів

Після денної муштри, або лекцій, або виходу в поле, куди ми тягнули за собою "бусоль" і "стереотрубу", або пудові катушки з телефонним дротом і розмотували їх на кілька верст, ми повертались до своїх наметів, і жорстка солом'яна підстилка здавалася нам м'якішою за пухову перину. В наметах і відбувалося тісніше знайомство, яке

згодом переходило в дружбу. Правда, в дружбу на місяць, але й коротка дружба не вадить людині.

Поруч зі мною спав телефоніст, з другого боку візник, трохи далі пожежник, зовсім у кутку кіномеханік, навпроти просто хуліган з Деміївки чи з Шулявки, поруч із ним охоронник потягів, далі робітник з тартаку, а далі я й сам вже забув, хто.

Митюненко, він же охоронник потягів, підводився над підстилкою, посміхавсь золотим зубом, незграбно сідав, трохи схилившись до ніг, і обводив поглядом увесь намет. Митюненко був гладкий, мав рожеве викохане обличчя і подобався — звичайно, з його слів — жінкам. Він обводив поглядом намет, а потім просто, не звертаючись ні до кого, починав говорити:

— Коли б ви тільки знали, яка в мене дружина! Які в неї груди, яка постать, а стегна, коли б ви тільки знали, яка в неї пристрасть, коли б ви тільки знали... — І далі починались подробиці, що їх не розказати й пером не написати.

Слухачі підводились і вставляли репліки. Поволі ставало душно й шумно. Оповідання свої він якось звично пересипав лайками, й іноді їх було більше, ніж самого оповідання.

— Іду я вулицею, да, бачу бабошечка... Хоро-оша!.. Да-да... А вона, да, нічого, піддається. Познайомились, да-да-да...

В наметі починався гомеричний регіт. Маленький, чорнявий, як жук, кіномеханік Карпюк душився від реготу на своїй підстилці і в знеможі дригав ногами.

— В чому річ? — обережно припинив свої оповідання Митюненко, — я ж ще нічого смішного не сказав!..

Він так звик пересипати свою розмову лайками, що зовсім не помічав цього.

У багатьох промовців, між іншим, є якесь слово, зачароване слово, яке мусить безліч разів повторюватись у розмові, як, наприклад: "значить", "і от", "е-е", "а?", "таким чином", "і таке інше" — таким самим словом у нашого промовця була лайка.

В розмову потроху втягувався увесь намет і, починаючи говорити про жінок і любовні пригоди, кінчали суперечками про міжнародну революцію.

Потроху виникли взаємні симпатії й дружба. Це виявилось у тому, що допомагали один одному носити важкі катушки. Коли нічого було робити — гуляли по табору або обережно, щоб не натрапити на командира, переходили заборонені кордони. Охоронник Митюненко, кіномеханік Карпюк і я стали трьома мушкетерами, хоча справді ми були лише артилеристи.

Артилеристи ми були в основному, але крім цього ми були і в зв'язку, і номерами коло гармат, і кухарями на кухні. Ми пізнали всю премудрість військової муштри і могли звести зі світу будь-якого ворога найдосконалішими й найновішими засобами.

III

Що таке кохання, любов або захоплення? Хто його знає! Багато мистців, філософів ламали пера на цьому питанні. Хто його знає...

Але ця річ можлива у всякому оточенні, у всякому становищі і в найнеможливішому місці. Коти кохаються на дахах будинків, птахи на тоненьких

стеблинах квітів, а риби у воді. Кохання така важка річ, що треба залізних дахів, кам'яних будинків, щоб його витримати, і така легка, що його витримують найніжніші квіти. Взагалі про нього можна говорити лише парадоксами.

Я зовсім не збираюсь присвячувати цей розділ кохання. Це якесь зовсім абстрактне слово, воно не виконує свого призначення. Почуття, що може тривати рік і один день, завжди чомусь зводиться до цього слова — кохання. Мені шкода молодих читачок, вони стільки вже начиталися романів і оповідань із цим словом — кохання — що їхні серця вже давно мусіли б луснути від такого надзвичайного перевантаження. Але цього ніколи не станеться.

Автори, що пишуть про кохання, сами не вірять тому, що вони пишуть.

І, нарешті, чи не все одно, чи кохає вона його, чи він її, і хто кого зрадить. Це ж абстракція...

Перукар у ролі Фіґаро

Прикликано нас до війська на короткий термін, лише на місяць, але й за цей короткий час у наші стосунки мусіла була втрутитися жінка. Це була дружина крамаря військової крамнички, огрядна, тепла жінка, типова українська молодиця-міщаночка.

Вона вже була в крамниці, коли днювальний бив молотком об рельсу, і коли ми, тремтячи від ранкового холоду, бігли на тренаж або вмиватися. Вона цілий день одважувала мізерні порції ковбаси, хліба або сала. З кожною порцією їжі вона кожному дарувала й теплу посмішку або погляд, що потім примушував під час сніданку з ковбаси й хліба пригадувати такі інтимні речі, що ковбаса й хліб здавалися найсмачнішою їжею.

Дивна річ! Після таких сніданків, у вільні од муштри години, хлопці чергою стояли й сиділи в нашого перукаря Левчука, щоб хоч трошки привести до ладу свої колючі підборіддя. Тут, до речі, можна було б згадати про вплив жінки на легку індустрію, на виробництво парфумів, текстилю, на виробництво тощо. Але вплив жінки на чоловіка — безперечний.

Наш перукар, як і личить кожному перукареві, був близько знайомий з цією жінкою. Тут можна було б згадати про вплив перукарів на жінок, але це безперечно, що перукарі, якимсь дивовижним, незрозумілим чином, завжди швидко зближуються з жінками. У них, очевидно, є якийсь секрет Парацельса, якийсь чарівний амулет або якась здібність, якої нема в людей інших професій.

Як кожному порядному перукареві, нашому Левчукові довелося бути в ролі Фіґаро.

Одного разу до нашого гуртка мушкетерів приходить телефоніст Шварцборд з команди зв'язку, відкликав Левчука й про щось довго з ним шепочеться. Незабаром і ми всі були поінформовані, в чому річ. Виявляються, що коли вона одважувала порцію ковбаси Шварцбордові, вона одважила йому й порцію теплового погляду, оздобленого півпорцією звабливої усмішки. Шварцборд, звичайно, подумав, що це його особа спричинилась до цього, що варто лише зробити крок, простягнути руку й він цю порцію одержить у реальнішому вигляді. Ми, звичайно, його не розчаровували. Розчаровувати закоханого — це однаково, що доводити дурневі, що він розумний.

Шварцборд вирішив викликати її на побачення цидулькою.

Ми залізли в кущі, і тут почались муки творчості. Шварцборд огризком олівця почав виводити на засмальцованому бльокноті:

"Люба Діано! Ти зранила моє серце гострою стрілою..."

— Її звать Феня! — зауважив Митюненко.

— "Люба Офеліе" — пиши! — сказав Левчук; — це більш подібно до Фені, "ти зранила" — це неввічливо! Ще незнайомий, а вже звертаєшся на "ти"!.. Пиши: "Ви зранили... гострою стрілою..."

— Дозволь, — сказав Карпюк, — це неправильно, всі ж стріли гострі...

— Тоді пиши, — зауважив Левчук, — "огняною стрілою, що попекла моє серце..."

— Надзвичайно! Надзвичайно! — скрикнув Шварцборд. — Це справді так! Попекла моє серце!.. Надзвичайно!..

— Пиши далі, — сказав Левчук, — "виходьте завтра під горби. Я мушу сказати вам, як я страждаю і хвилююсь..."

Далі Левчук все взяв під свою команду, і листа написали за всіма правилами любовних порадників. На те вже в нього був секрет Парацельса. Левчук же і взявся передати цього листа. Він сумлінно виконував свою роль Фігаро.

IV

Люди звикають до умовності змалку. Умовність — це людська уява, що перетворює перекинутий стілець у корабель, підлогу в море й різні інші речі в морських піратів. Але це умовність революційна, є умовність гіршого сорту — умовність побутова. Умовність, що починається од виделки й краватки і кінчається будь-якою міщанською традицією.

Революційна умовність — це мрія людини винайти четвертий вимір, це людина в четвертому вимірі. Умовність виходить із рамок — вона розпирає їх. Вам треба в театрі поставити домну, рамки театру для цього замалі. Рабське наслідування в мізерних розмірах вас не задовольняє і ви ставите шматок чудернацької декорації і кажете: це є домна. Ви починаєте цим грати в морських піратів. Ви досягаєте цілковитої уяви, і перед вами вже не шматок декорації, а справжня домна.

Я завжди був і буду за умовність. Вона ламає стіни звичайних вимірів. Вона змалку привчає людину до різних несподіванок дійсності. Вона є також репетицією можливих подій...

Хімічна тривога

Ми поскидали чоботи й відпочивали в наметах після виходу в поле. Розмова точилася навколо сучасних озброєнь армії і з приводу цього висловлювано найрізноманітніші погляди. Після денних маневрів у полі приємно було полежати й провітрити стомлені ноги.

Ми розмовляли про те, як воювали раніш.

Лицарі, озброєні мечами й списами, виходили сам-на-сам і билися доки їм не набридало. Вороги бачили один одного в обличчя. І можливо, що це було навіть приємно, щось подібне до сучасного спорту, коли грають у футбол або б'ються на шпагах з тупими кінцями. Тепер же зариваються у землю і стріляють навмання по

розмічених квадратах або директрисах. Ворога ніколи не побачиш, хіба що потрапиш у полон.

Чого варте все військо Олександра Македонського або всі легіони Цезаря проти одної кулеметної сотні, і чого варте військо Наполеона проти кількох бальонів "іприту" або "фосгену" одної хімічної команди?

Нас вчили стріляти з рушниць і з гармат. З дуже великих гармат. І потім сказали, що це іграшки порівняно з газами. З газами, що роз'їдають навіть крицю цих самих гармат, а не те що кволе тіло сучасної людини. І в наших уявах після таких розмов повставали зруйновані міста з трупами отруйних жінок і дітей, спустошені села й містечка, голодні собаки на центральних вулицях, що зграями штурмували будинки, і десь у ровах і печерах голодні, покалічені люди, що залишилися живі. Отак ми розмовляли.

Раптом десь далеко в суміжних таборах тривожно й жалібно заплакала сурма:

— Тру-ра-ра-ра... а...

Залунали тривожні звуки:

— Тра-тра-ра-ра...

Вибухнула сурма десь зовсім близько...

— Брам-блам-блом-блям...

Глушно на сполох ударили в рельсу в нашому таборі.

— Тривога!

Ми швидко схопились і почали натягати чоботи.

З гучним вигуком команди, що загубилася в швидкому, лихоманковому тупоті копит, дорогою кудись промчалась кіннота.

Вся батарея вибігла на передню лінійку й швидко вишикувалася на ній:

— Тру-тру-ру... Блям... блوم... блям... — тривожно мішалися звуки сурми і рельси. — До газового притулку!.. На горби! Бігцем! — пролунала команда.

І ми бігли. Треба собі лише уявити, як ми бігли, скільки було сили, падали, підводились і знову бігли...

В повітрі зарокотали пропелерами кілька аероплянів, десь з лісу глушно вдарила зенітка. Рокот набоїв покрив аеропляний стрекіт, і вони вибухнули високо в повітрі білими хмарками... А ми, задихаючись, бігли...

Кожний заспокоював себе, що це лише умовність, що це не справді, це лише репетиція. Але умовність так впливає на уяву, що ми перестали вірити, що це лише гра в піратів, ми вже сприймали все це, як справжню хімічну атаку. Коли ми видряпались на горби й трохи оддыхались, то побачили, що весь табір вкрився густою наміткою диму. Стемніло — і в вечірньому повітрі глушно й блискучо рвався феєрверк. Ми втекли в газопритулок од небезпеки й тепер мали насолоду стежити за театральною постановою хемічного бою. Але все це була лише сама умовність.

"Троє мушкетерів" спустилися з горбів у кущі. Ми згадали, що настав час побачення Шварцборда з Офелією із крамнички. Ще здалеку ми побачили в кущах дві постаті. Постать кремезного крамаря, що розмахував кулаками перед самим носом

сухорлявої постаті Шварцборда.

Це вже не була умовність, це була дійсність. Не бажаючи гратися з дійсністю, ми потихеньку відступили перед розлютованим рогоносцем.

V

Ніч. Що можна розповісти про ніч? Ніч глибока й довга, як життя. Ніч в космосі, її освітлюють відомі й невідомі світи своїм напруженням і бажанням летіти вперед. Таку ніч можна охороняти з рушницею в руках. Вночі можна порівнювати себе з космосом. І, незважаючи на те, що наше сонце порівняно з зорею Бетельгайзе, — як картоплина порівняно з качаном капусти, а земля — як маківка порівняно з картоплиною сонця, людина може уявити себе володарем світу.

Земля кулею мчить у ніч. І таку ніч можна охороняти з рушницею в руках.

Такої ночі можна спати, прикрившись шинелею, лігши велетнем на цю кульку-землю. Можна сидіти на землі й пестити ноги коханої в коротенькій спідниці вище колін. Можна трансформувати всі речі й оточення. Місяць можна уявити за червоноармійця з рушницею, і тоді "місяць з рушницею" —вимір часу, тридцять днів, трансформуються в матеріальний образ, що можна його помацати очима.

Вночі може народитися геній, можна зробити винахід, але до ранку цей геній може померти, а винахід стати плагіатом. Можна думати про великі речі, а робити дрібниці.

Ми чистимо картоплю

О другій годині ночі, коли в отвір намету світили уже майже розпечені темрявою зорі, хтось настирливо потягнув мене за ногу. Я упав з високого верхів'я кубічних нагромаджених сну, зорі блимнули й згасли, і я побачив вогник сірника в руках днювального. Він, як нічний Квазимодо, впершись до намету, лякаючи своєю несподіваною присутністю й потворними тінями від вогника сірника, тягнув мене за ногу, ніби стягаючи з постаменту сну, що на нього я, хлопчисько, легковажно виліз.

— До кухні! Вставай, вставай швидше! — крізь сон почув я звичайний наказ.— Карпюк! Митюненко! До кухні! Швидше, швидше. Вставай...

Сірник погас, і днювальний вийшов з намету. Знов кріз отвір намету засвітили майже розпечені темрявою зорі. В різних кінцях заворушились Митюненко і Карпюк, і хтось зі сну брудно вилаявся, мабуть, лаючи якогось героя свого сонного роману.

Ми одяглись тихо й не поспішаючи, щоб не потурбувати своїх товаришів. Холодний подих ночі породжував сумніви й незадоволення в наших, ще теплих од сну, тілах.

За один місяць я переконався, що професія військового дуже серйозна. Щоб бути військовим, треба до цього мати безперечний хист. Особливо такий хист треба мати, щоб бути командиром.

Наші командири були віком молодші за нас, а вміли поводитися з нами якось особливо, що викликало слухняність і пошану до них. Це дуже важка річ. Мене не слухається мій синок, що йому 2½, а як же примусити слухатися сотню людей віком до тридцяти?..

— От вам і Офелія! — стиха промовив Карпюк, втоптуючи ноги в неслухняні чоботи.

Очевидно, метода "заохочування" не обійшла й нас, але все ж ми не сподівалися

такої спритності від нашого батарейного роґоносця-крамаря, а, може, навіть і кооператора.

— Я не сподіваюся, що наш кооператив працюю і вночі! — тихо зауважив Митюненко.

Перше, що ми побачили, було обличчя Шварцборда, освітлене вогнем кухонної пічки.

Йому на обличчі стрибали тіні, і було таке враження, ніби він винувато кліпаю повіками,

Нам видали величезні ножі, що ними можна було різати биків на різниці або брати участь за пікадорів на бої биків у Мадриді, але цими ножами, на жаль, треба було чистити лише картоплю.

— Черговий, — закричали ми майже хором, — давай ми з тебе зробимо котлету!..

В небі пересувався Віз, і Чумацька дорога білястою смугою простягнулася кудись у безвість. Зоря Бетельгайзе, іприт, цілі серії дівчат у коротеньких спідницях вище колін втрутилися в нашу розмову недосяжними нереальностями, а в наших руках поблискували лише величезні ножі, що ними можна було різати биків, і хрумтіло 8 пудів звичайної картоплі.

VI

Є велика сила, що перебуває в крові будь-якої живої істоти — це страх. Міріадами чорних піщинок він розсипався серед червонокривців і білокривців нашої крові. Піщинки страху лежать нерухомо на дні наших кров'яних каналів, і хвилинами ці канали каламутяться, як од великої несподіваної зливи, і тоді все наше тіло охоплене темною зливою страху.

Почуття страху фізіологічне. Щоб нічого не боятися, треба вміти правильно дихати. Безстрашна людина — це людина, що вміє правильно дихати.

Страх — де містика фізіології. Він засліплює очі й дурманить мозок, як релігія.

Страх — це єдина релігія всіх безвірників. І як у релігії є відступники, так серед безвірників є ті, що не бояться страху, таких людей звать героями.

Люди майбутнього всі будуть героями, бо вони нічого не боятимуться. А тепер ще страшно навіть прочитати книжку, яку не так написано, як до цього звикли.

Лівіше 005

Ми вишикувалися в довгу шереду. Була глибока, темна ніч, яка незабаром мусіла перейти в сірий ранок. В темряві ледве чути слова команди й цокання закаблуків. Вітер задирає поли шинелі й заважає слухати. Куди? Праворуч чи ліворуч? Рухаєшся інстинктивно, куди рухається вся чорна маса людей.

Прийшов комбатр, і шереха стихла, завмерла. Хтось комусь наступив на ногу, і в першій лаві трохи заворушились. Комвзвод прийшов уздовж шереди й зупинився.

— Митюненко, припиніть розмови!

— Це не я...

— Не сперечайтесь!

Ми стоїмо і чогось чекаймо. Незабаром усі знають, що чекаймо, щоб приїхав

грузовик або трактор, який має вивезти гавбиці на позицію. Це бойова тривога. Чекаймо довго й уперто. Вітер забирається під шинелю і грається з наспіх затягнутим поясом. Ні грузовика, ні трактора нема. Холодний, сірий ранок поволі освітлює всю батарею, що кількома шерезами вишикувалась на плацу коло гавбиць.

Командування радиться і, врешті, виходить з прикрого становища. Звідкись з'являються довгий і грубезний канат. Його прив'язують до гавбиці. Подаються команду, і вся батарея, 400 чоловік, вже тягнуться за цей канат.

Тепер урочиста тиша змінюється на галас, сміх і вигуки напружених м'язів чотирьох сотень людей.

Дві гавбиці і дві французькі гармати, що їх колись взято в полон у білогвардійців, рухаються під нашим дружнім натиском, і незабаром вже вони стоять на позиції, хижо витягнувши свої жерла на лів полігону.

Холодний і вітряний дощовий день зустрічає нас вже далеко на полігоні. Ми закопалися в пісок, виставили стереотрубу й сидимо коло телефону, передаючи один одному телефонну рурку щоб не віддушити собі вуха. Сьогодні ми на передовій чаті, мусимо стежити за розривами набоїв і передавати накази з командної чати на батарею.

Спереду від нас видно бліндаж супротивника, що його ми маємо обстріляти з наших гармат. Нам холодно і страшно. А що, коли набій не долетить до бліндажу і впаде коло нас? І ми старанніше зариваймось у пісок. У бік од нас настирливо торохкотять кулемети й рушниці піхоти.

— Ту-у... Ту-у...

Тоненько, як муха, співає телефон. Ми передаємо команду. Серце напружено б'ється в грудях, і стає ще холодніше.

— По бліндажу супротивника! — лунає команда.

— По бліндажу супротивника! — як луна, голосно повторює телефоніст.

— Лівіше 005!..

— Голівка чорна! Набій повний!..

— Батарею!

— Огонь!

— Огонь! — видихнувши з себе останній дух, викрикує телефоніст.

— Бум-бум... — приглушено заходить до нас, ми остаточно зариваємось у пісок.

— Хррррр...

Наростає в повітрі звук.

— Хрю-хрю-ррох-рох-рох...

І потім тихо... І раптом:

— Гу-гу!.. Грррррр...

І ми бачимо, як трохи правіше від бліндажу, вгору, вище лісу, злітає стовпом роздертий на шматки дим і пісок. Повітря збиває з ніг, і дрижить земля. Піхота од несподіванки припиняє стрілянину, і лише чути, як ще гуде далекий ліс, і вітер сусликом свистить у піску. До цього можна звикнути, коли знаєш, що це безпечно. Але, щоб не боятись справжньої небезпеки, треба вміти правильно дихати.

VII

За вимогами знавців і теоретиків літератури, кожний роман, кожне оповідання мусить кінчатись певним виплутуванням героїв з інтриг, подій і положень. Живу людину виплутує з роману життя, смерть. Отже, цих вимог не доведено до логічного кінця, а тому й сами вони необов'язкові й нелогічні.

В театрі, в малярстві гра в піратів — умовність, а в літературі побутовщина — відсталість.

Люди живуть серед різних речей, подій та історій. Вони сами знають ці речі й події, і показувати їм речі так, як їх вони звикли бачити, це — графоманство, це значить сумніватись у здоровій здібності тисяч живих, здорових людей.

Чому все треба розглядати, в лице, без будь-якого маленького зрушення, а чому б не поглянути на деякі речі хоча б у профіль?

Речам набридло стояти на своїх звичних місцях, вони хочуть рухатись. Вони вимагають нового поводження з ними, нової революційної етики.

А люди хочуть рухатися, жити і працювати хоча б до 100 років.

Епілог

Місяць кінчився, як театральна вистава. Ми розходимось по домах. Чотири сотні смертей логічно мусіли б розв'язати наше оповідання про чотириста людських романів. Але ми не будемо такі безжалісні, як теорія літератури, і відпустимо наших героїв на всі чотири сторони гуркотливого й бундючного життя. Хай ще трошки поживуть.

Маленький чорнявий, як жук, кіномеханік Карпюк розкрутить ще тисячі метрів целюльїдної плівки, цинічно пережене час і зрушить із місця шматки простору. Він покаже романи, що в них протягом години народиться, виросте й посивіє будь-який одчайдушний герой, і протягом години він покаже різні кінці світу, як жінчину, що обертається навколо своєї осі.

Охоронник потягів Митюненко побачить свою надзвичайну дружину і потім зрадить її в купе кур'єрського потягу з чарівною незнайомкою десь на маленькій станції, де на семафорі просушуються випрані пантальони дружини начальника станції й улюбленки головного телеграфіста.

Офелія, тепла українська Офелія, понесе свою теплінь в Африку, де зробить із неї шматочки снігу й роздасть темношкірим тубільцям, щоб вони носили їх у вухах, як сережки. Рогоносець-крамар безперечно не стане оленем, а тому за нього турбуватись довго не доведеться. Лише Шварцборд турбуватиме своїм непереможним поглядом куці спіднички, що вище колін, і наманікюрені пальчики звабливих дівчат.

Так чи інакше, але всі чотири сотні моїх знайомих разом зі мною розійшлись по домах, щоб словом, ділом або думкою, крок за кроком нищити, руйнувати всі армії, всі гази й озброєння, що є в світі, бо й без того можна ходити до кіна, можна пестити теплі коліна дівчат і в підзоряні труби розглядати зорю Бетельгайзе і мріяти про опанування космосу.

1930

Примітка

Новела "Місяць із рушницею" представлена тут за виданням "Гео Шкурупій. Проза. Том І. Новелі нашого часу", Харків-Київ, Література і мистецтво, 1931. Збережено правопис тієї публікації, котрий дещо відрізняється від сучасного. В тій збірці 11 творів, котрі зібрані у три групи: "Новелі репортажні", "Новелі таємниць" і "Новелі психологічні". "Місяць із рушницею" автор помістив у групу репортажних новел.